

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARINI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING KREATIV YONDASHUVINI RIVOJLANTIRISH

Samarqand shahar Payariq tumani 77-umumiy o'rta ta'lim maktabi

boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Kholboeva Sarvinoz Tulqinovna

ANNOTATSIYA: Bo'lajak pedagoglarda kreativlikni odatga aylantirish orqaligina kreativ fikrlash ko'nikmasini muvaffaqiyatli shakllantirish mumkin. Bu jarayonda ular tomonidan mavzu mazmunining puxta anglanishi va kreativ fikrlash ko'nikmalarini baholashda qo'llaniladigan metod va vositalar muhim ahamiyat kasb etadi.

KALIT SO'ZLAR: kreativlik, kreativlik yo'l xaritasi, ijodkorlik, ijodiy fikrlash, qobiliyat, madaniyat, pedagogik mahorat, bilim, ko'nikma, malaka, ta'lim va tarbiya

АННОТАЦИЯ: Успешно формировать навык творческого мышления можно только превратив творчество в привычку у будущих педагогов. В этом процессе большое значение имеют методы и средства, используемые ими при оценке их глубокого понимания содержания предмета и навыков творческого мышления.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: творчество, дорожная карта творчества, творчество, творческое мышление, способность, культура, педагогическое мастерство, знание, навыки, компетентность, образование и обучение.

Bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan o'qituvchilarining kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish masalalaridir. Shunga ko'ra, O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasini isloh qilishdagi sa'yi-harakatlaridan biri bu – bu pedagog kadrlarning zamon talablariga hamohang tarzda faoliyat yuritishlari, har tomonlama rivojlangan komil insonni tarbiyalashga doir chuqur bilim, pedagogik

mahorat, ko'nikma, malaka va madaniyatga ega bo'lishlarini talab etmoqda. Bu esa o'z-o'zidan ta'lim va tarbiya ishlarining qonuniyatlarini o'rganuvchi pedagogika faniga "kreativlik" degan tushunchani olib kirdi. Pedagoqlarning kreativligini ifodalovchi belgilar va tamoyillar: bolalarni kreativ fikrlashga o'rgatish, ularda kreativ tafakkurni shakllantira olish uchun avvalo o'qituvchining o'zi kreativ, ijodkor shaxs bo'lishi zarur. Bordi-yu uning o'zi kreativ sifatlarga ega bo'lmasa, u holda qanday qilib, o'quvchilarni kreativ fikrlashga rag'batlantira oladi.

Boshlang'ich ta'lim – bu har bir bolaning hayotida chuqur iz qoldiruvchi ta'lim turidan biri bo'lib, ta'limning bu bosqichida pedagog- o'qituvchilarga katta mas'uliyat yuklatiladi. Boshlang'ich ta'limda taxsil olayotgan bolalarga alohida e'tibor qaratilishi kerak. Biz shular orasida «kreativlik» tushunchasiga alohida to'xtab o'tmoqchimiz. Bu tushuncha so'nggi yillarda ta'lim-tarbiya jarayonlarida ma'lum darajada qo'llanilmoqda. Lekin bu tushunchaning mazmun va ma'nosini tahlil etishga hamda insonlarda kreativlikning shakllanganlik darajasini aniqlashga doir qator tatqiqotlar olib borilgan.

1.Kreativlik – bu madaniyat vositasi asosida shaxs sifatida shakllanish jarayonida namoyon bo'ladigan shaxsning shaxsiy sifati (fazilati)dir.

2.Kreativlik – bu insonning shaxsiy xususiyati bo'lib, uning o'z-o'zini takomillashtirib va rivojlantirib borishi bilan bog'liq. Psixolog olimlar tomonidan kreativlikning quyidagi ikkita komponenti aniqlangan. Bular:

A). Shaxsiy mazmun. Ya'ni har bir insonning shaxsiy hayotining umumiy mazmuni. Bu mazmun madaniyatshunoslik bilan bog'liq. Har bir inson biron bir soha yoki faoliyat bilan shug'ullanar ekan, u kreativlik, ya'ni yaratuvchanlik munosabatda bo'ladi va uni iloji boricha chiroyli, insonlarni o'ziga tortishga yo'naltiriladi. Bu esa o'z navbatida insoniyatning madaniyatga yo'naltirilganligidir.

B). Signifikatsion ko'nikmalar. Kreativlikni tashxis qilish psixosemiotik tahlil bilan bog'liq. Kreativlikning darajasini aniqlash quyidagilar bilan belgilanadi: - shaxsiy ma'noning rivojlanish darajasi; - verbali belgilar sistemasini yaratish Ta'lim olish kengligi ikkinchi semiotik tizimni tashkil etadi. Uning kreativlikni

rivojlantirishga ta`siri gomomorfizik madaniyat bilan bog`liq. Tarbiyachining ijodkor va kreativ bo`lishi yoki bo`lmasligi emas, balki darslarni ijodkorlik, kreativlik ruhida tashkil etishi, yangi g`oyalarni ta`lim jarayonida sinab ko`rishga intilish zarur. Darslarda tarbiyachi “kreativlik yo`l xaritasi”ga ko`ra quyidagi 4 ta yo`nalish bo`yicha harakatlanadi va ulardagi harakatlar pedagoglarning kreativligini ifodalovchi belgilar:

- Ijodiy fikrlash ko`nikmalarini namoyan etish;
- O`quvchilarni o`quv fanlarini qiziqish bilan o`zlashtirishga rag`batlantruvchi strategiyalardan foydalanish;
- Innovatsion yondashuv va pedagogik masalalarning yechimini topishga kreativ yondashish;
- Kutiladigan natija;

Bo`lajak pedagoglar o`zlarining kreativ fikrlash qobiliyatlarini qulay muhitda to`la namoyon qilishlari mumkin. Agar bo`lajak pedagoglarda muvaffaqiyatsizlikka uchrash qo`rquv hissi mavjud bo`lsa, fikrni noto`g`ri ifodalashdan hadiksirasalar, tanqidga uchrasalar bunday vaziyatda ularda kreativ fikrlash ko`nikmalarini samarali shakllantirish yoki rivojlantirish mumkin bo`lmaydi. Bo`lajak pedagoglarda kreativlikni odatga aylantirish orqaligina kreativ fikrlash ko`nikmasini muvaffaqiyatli shakllantirish mumkin. Bu jarayonda ular tomonidan mavzu mazmunining puxta anglanishi va kreativ fikrlash ko`nikmalarini baholashda qo`llaniladigan metod va vositalar muhim ahamiyat kasb etadi. Shaxsan Siz nima deb o`ylaysiz: Bo`lajak pedagoglarni kreativ fikrlashga undash jarayonida mazkur yo`llardan qay tartibda foydalanish kutilgan natijalarni kafolatlaydi. Bu o`rinda Patti Drapeau quyidagi maslahatni beradi: “Bir manzildan ikkinchi manzilga borish uchun biz ikki va undan ko`p yo`nalishlarni bosib o`tamiz. Bu fikr quyida biliriladigan ko`rsatmalarga ham taalluqlidir. O`qituvchi dars jarayonida bir yoki bir nechta (yuqorida keltirigan) yo`llardan foydalanishi mumkin. O`qituvchi kreativ fikrlash ko`nikmalarini shakllantiruvchi fe`lllarni (1- yo`l) qo`llashga qaror qilsa, u bevosita kreativ muammolarni hal etish (3-yo`l) ustida ish olib borayotgan Bo`lajak

pedagoqlarni kreativ fikrlash strategiyalari (2- yo'l)dan foydalanishga ham samarali jalb etadi. Dars esa kreativ mahsulotni (4- yo'l) ishlab chiqish bilan yakunlanadi. Kreativ fikrlash jarayonini mohiyatini yorituvchi xarita o'qituvchilarga dars jarayonida namoyon bo'ladigan kreativlik darajasi, turini aniqlashga yordam beradi". Ko'p holatlarda o'qituvchilar hamda bo'lajak pedagoqlarning o'zlari ham shunday savolga duch kelishadi: kreativ fikrlash jarayonining odat sifatida namoyon bo'lishiga erishish mumkinmi? Bu o'rinda Patti Drapeau shunday fikrlarni ilgari suradi: "Miya tadqiqotlari kreativ fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish usullari va uni qanday qilib odatga aylantirish mumkinligini tushunish imkonini beradi. Kreativlik miyaning old (g'oyalar yuzaga keladigan) va chekka (tahlil qilish) sohalarining o'zaro muvofiqlikda ishlashi va dopamin (kishining o'zini yaxshi his etishiga yordam beruvchi) moddasining ishlab chiqarilishi natijasida ro'y beradi. Ta'lim olish miyada kichik burmalarining paydo bo'lishiga olib keladi hamda miyaning faol ishlashi natijasida bu jarayon kuchayadi. Inson miyasi obraz, bashorat, xis tuyg'u, emotsiya va ma'no boy ma'lumotlar olishni ma'qul ko'radi.

Pedagogning kreativlik potentsiali ko'p darajali jarayon va u quyidagi tamoyillarga tayanadi:

1. Kreativlikning yorqin namoyon bo'lishi;
2. Shaxsning individual xususiyatlari va hayotiya faoliyatda;
2. Induviduallikka erishish;
3. Birbutunlik, izchillik, tizimlilik;
4. Imkoniyatlarni oshirib borish;
5. Ijodiy yo'naltirilganlik;
6. Muammoli harakterga egalik;

Chiqariladigan yagona xulosa quyidagicha: tarbiyachining o'zi kreativ, ijodkor bo'lsagina, o'quvchilar ham shunday bo'la oladi. Kreativlik (lot. ing. "create"- yaratish, "create – yaratuvchi, ijodkor) – individning yangi g'oyalarini ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi va mustaqil omil sifatida iqtidorlikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyatdir.

Kreativlik – bu qaysidir ma’noda yangi va foydali biror bir narsaning yaratilishiga hissa qo’shadigan fenomen. Boshqacha qilib aytganda, yangi mavhum biror narsa (asar, musiqa, idea yoki start-up) yoki jismoniy biror kashfiyot (mashina, qurilma yoki robot) kabilar yaralishi uchun eng kerakli vosita bu kreativlikdir.

Lekin nega? Chunki XXI asrga kelib, insoniyat o’zi uchun kerakli hammaning hayoliga keladigan deyarli barcha narsani yaratib bo’ldi. E’tibor bering, ayni vaqtda muvaffaqiyatga erishgan juda ko’plab shaxslar, bir necha dekadalar avval insonlar tasavvur ham qila olmagan g’oyalarini amalga oshirishgani tufayli shu darajaga chiqishgan. Jeff Bezos, online do’kon trendi orqali mashhur bo’ldi. Bu trend O’zbekistonga endi kirib kelmoqda. Umuman online do’kon tushunchasi yaqin 50 yil ichida paydo bo’lgan. Undan avval odamlar buni tasavvur ham qila olmagan. Demak, bundan shuni anglash mumkinki, kreativlik ayni damda muvaffaqiyatga erishishingiz yo’lida asosiy vositalardan biri. Yana bir katta o’zgarish. XX asr o’rtalarigacha insonlar ishga kirish uchun asosiy hujjat sifatida o’z diplomlarini taqdim etishar edi. Diplomni esa haqiqiy o’qigan talaba olardi. Ha, hozir ham ko’p ish beruvchilar diplom talab qiladi, ammo bu asosiysi va eng muhimi emas, muhimi sizda “creativity” hamda “critical thinking” kabi qobiliyatlar ham bo’lishi kerak. Hattoki juda ko’plab xorijiy hamda professional bilim talab qilmaydigan kompaniyalar, xodimlarni ishga yollash uchun “aptitude test” nomli tushuncha o’ylab topishdi. Bu xodimning kreativligi va qiyin vaziyatlardan qanday chiqishini tekshiradigan test ko’rinishiga keldi. Xulosa o’rnida aytish mumkinki, insonlar bir xillikdan zerikdi. Endi faqatgina kreativ o’ylagan insongina hammadan ajralib tura oladi. Chunki “creativity” bu cheklash mumkin bo’lgan tushuncha emas. Inson ongining cheki yo’q ekan, kreativlik ham cheksizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sulaymonov, F., & Bayzaqov, M. (2021). MATEMATIK MANTIQ ELEMENTLARINI ERTA O'RGATISH VA UNING AHAMIYATI. Журнал математики и информатики, 1(2).
2. Davletshin M.G. Shark mutafakkirlarining psixologik karashlari. Toshkent 1992 yil.
3. Mavlanova R.A, Rahmonqulova N.X. "Boshlang'ich ta'limda innovatsiya". T., TDPU 2007-y.
4. Киштимова И. Проблема креативности школьников: психосемиотический подход . Автороф. Дисс. Докт псих Avtoref. Diss. Dokt psix n Irkuцk. 2008
5. Mavlanova R.A, Rahmonqulova N.X. "Boshlang'ich ta'limda pedagogika, innovatsiya, integratsiya." T., 2013.
6. Кларин М.В. Инновационные модели учебного процесса в современной зарубежной педагогике.- М., 1994.
7. Karimova V., Akramova F. Psixologiya. – T.: 2000